

Aryan van der Leij in gesprek met de HOI Foundation:

De wetenschap versus de sociaal-emotionele gevolgen van dyslexie

Wat leverde wetenschappelijk onderzoek tot nu toe op voor kinderen met dyslexie? Waar komen we vandaan, waar staan we nu? Emeritus hoogleraar orthopedagogiek Aryan van der Leij in gesprek met Stefanie Raber en Tamara Vreeken van de HOI Foundation over hun standpunten en idealen. Zijn ze het nu wel of niet met elkaar eens?

Tekst: Melanie Modderman en Leontine le Blanc

V.l.n.r. Stefanie Raber, Tamara Vreeken, Aryan van der Leij en redactielid Leontine le Blanc

Kunnen jullie eens toelichten hoe jullie dyslexie benaderen?

Aryan van der Leij: "Ik kom uit het onderwijsveld. In mijn proefschrift in 1983 gebruikte ik de term 'ernstige leesproblemen', dyslexie bestond nog niet. Inmiddels zijn we ruim dertig jaar verder en heeft er emancipatie van het begrip dyslexie plaatsgevonden. Door de verschuiving rond het jaar 2000 van onderwijs naar zorg is dyslexie opgewaardeerd tot stoomis. Het zit nu op één lijn met de drie belangrijkste andere stoornissen." Tamara Vreeken: "Ik ben zelf dyslectisch en mijn drie kinderen ook. Op school kon ik niet meekomen. Leerkrachten bestempelden mij als lui en dom. Mijn moeder herkende dat gedrag thuis niet en ging op zoek naar meer informatie. Op 8-jarige leeftijd kreeg ik te horen dat ik woordblind was. Precies wat Aryan van der Leij zegt; dyslexie als term bestond toen nog niet. Nu zie ik bij mijn eigen kinderen dat er veel meer over bekend is. Maar als het gaat over het lijden, de ontwikkeling van faalangst en het dom voelen, is er nog steeds te weinig bekend. Daardoor voelde ik dat er meer aandacht moest komen voor het bevorderen van zelfvertrouwen bij deze kinderen. Binnen de HOI Foundation benaderen we dyslexie dus als een brein dat anders informatie verwerkt, met nadelen én voordelen. En dus niet als stoornis."

Waarom zijn jullie de HOI Foundation gestart?

Stefanie Raber: "Ook ik ben dyslectisch. Angst, frustratie, eenzaamheid, verdriet en schaamte zijn allemaal gevoelens die bij mij opkomen als ik terugdenk aan mijn school- en studietijd. Mijn jongere nichtje is ook dyslectisch en ik merkte dat er in al die jaren nog niks gedaan werd aan de frustraties die daarbij komen kijken. Tijdens mijn zoektocht in Nederland, daarbuiten, maar specifiek in Amerika, las ik dat zij daar verder zijn dan wij. Organisaties zoals Dyslexic Advantage richten zich al jaren op het breder trekken van het probleem dyslexie. Tamara en ik besloten samen onze schouders eronder te zetten. Dyslexie moet gezien worden als een anders werkend brein met eigen nadelen en voordelen. Toen we HOI Foundation oprichtten in 2016 bestond er geen organisatie die aandacht besteedt aan het bouwen van zelfvertrouwen van dyslectische kinderen terwijl daar wel veel vraag naar is."

Vreeken: "Er bestaat te weinig aandacht voor de effecten van dyslexie op het dagelijkse leven. Wij vinden het enorm be-

langrijk dat je de beste lezer en schrijver uit het kind haalt dat erin zit. Maar de wetenschappelijke visie in Nederland is alleen gericht op de lees- en spellingproblematiek en het oplossen daarvan. Er wordt voorbijgegaan aan de sociaal-emotionele gevolgen daarvan. Zonder zelfvertrouwen kan er nauwelijks geleerd worden."

Van der Leij: "Mijn uitspraken zijn altijd gebaseerd op de wetenschap en ik ben er geen voorstander van om een vorm van faalangst puur te wijten aan dyslexie. Ik draai het om. Iemand met faalangst kan het op zijn of haar dyslexie gooien en dat is net anders. Er is tegenwoordig zo'n mythe ontstaan rondom dyslexie. Maar hoe weten we nu dat Churchill, Da Vinci of Einstein dyslexie hadden? Dit is niet aan te tonen. Zij hadden een superieure intelligentie in de bètasector. De bewering dat dyslexie een speciale gave is, past ook niet bij mijn visie op dyslexie. Een intelligentieprofiel is nooit vlak."

Welke problemen erkennen jullie?

Vreeken: "Wij baseren de problematiek op de praktijk en onze ervaringen. Dagelijks zien wij de problemen waar dyslecten tegenaan lopen. Dat is meer dan wetenschap en dus meer dan een lees- en schrijfprobleem. Wij benaderen het positief. Bovendien blijkt uit een onderzoek in het Verenigd Koninkrijk dat 83 procent van de volwassen dyslecten een bovengemiddelde onzekerheid hebben. Dyslexie staat voor deze groep gelijk aan falen. Dit is zeer zorgwekkend en daar kan wat ons betreft niet omheen worden gegaan. Bijzondere mensen zoals Einstein en Da Vinci konden nauwelijks schrijven en maakten typische

Hoi Foundation: 'Zonder zelfvertrouwen kan er nauwelijks geleerd worden'

dyslectische fouten in hun schrijven. Natuurlijk weten we niet zeker of ze dyslectisch waren, want toen wisten ze nog van niets. Maar het lijkt er wel enorm veel op. We weten ook dat 40 procent van de selfmade miljonairs dyslectisch is en dat er veel succesvolle dyslecten in deze eeuw leven die bijzondere dingen doen. Het gaat erom dat we hoop geven aan de dyslectische kinderen die nu vaak op school zitten met het gevoel dat ze dom zijn en dat het niets met hun gaat worden. Zonder zelfvertrouwen en met faalangst."

Van der Leij: "Persoonlijk vind ik dat dit kan leiden tot verkeerde implicaties. Ervaring is niet meer dan wetenschap, net zo min als het omgekeerde. Het zijn onvergelykbare grootheden, verschillende manieren om de werkelijkheid te benaderen, met een verschillend doel. De wetenschap doet dat op basis van het expert-consensusmodel: deze interpretatie nemen we aan als waar op basis van de wetenschappelijk verzamelde evidentie. Doel is: verklarende kennis die leidt tot systematisch begrip

en grondslag vormt voor herkenning en aanpak. Iets aanemen als waar op basis van ervaring geschiedt op basis van een (gedeelde) persoonlijke interpretatie van de werkelijkheid. Het doel is: samen delen van belevingen, maar verklaard wordt er niets. Dat leidt tot solidariteit die kan bijdragen aan het welbevinden.”

Van der Leij: “Het is aan de wetenschap te danken dat er zoveel bekend is over dyslexie. Ook bestaat al sinds begin jaren 80 de oudervereniging die zich op dyslexie richt – inmiddels opgegaan in Balans – en de vereniging Woortblind die zich specifiek richt op volwassenen met dyslexie. De Stichting Dyslexie bestaat sinds de oprichting in 1983 uit vertegenwoordigers van de wetenschap, de oudervereniging en het onderwijs, met name de Onderwijsinspectie. Die stichting heeft, ook al door zijn naamgeving, zeer veel bijgedragen aan emancipatie van het begrip dyslexie en de erkenning als een specifiek probleem in het onderwijs, inclusief de voorzieningen die er nu zijn.”

In Nederland wordt bij meer leerlingen dan waar ook ter wereld dyslexie geconstateerd. In het voortgezet onderwijs poppen dyslexie-verklaringen in groten getale op. Hoe kan dit?

Van der Leij: “Ik heb ooit gezegd, ‘Dyslexie is handel’. Met als probleem dat er geen plafonds zijn vastgesteld. Dyslexie gaat dwars door de intelligentielagen en milieulagen heen. Dyslexie is eigenlijk het slachtoffer van zijn eigen succes. Maar liefst 14 procent van de eindexamenleerlingen heeft verklaringen. Het wordt als een luxe gezien dat je langer door mag gaan met je examen. En het aantal dyslecten dat in het vmbo wordt gediagnostiseerd, stijgt ook nog steeds. We zien dat de verschillen tussen scholen in het aanmelden van leerlingen voor een dyslexieverklaring te maken hebben met de werking van de keten voor dyslexiezorg. Daarbij lijkt het erop dat kenmerken van ouders ertoe doen, maar ook is de rol van poortwachter(s) rond de aanmelding van leerlingen voor diagnose van invloed. Daarnaast hebben scholen met veel leerlingen met een niet-Westerse migratieachtergrond minder leerlingen met een dyslexieverklaring. Dat is opmerkelijk.”

Vreeken: “Wij erkennen dit probleem ook. Het is een combinatie van factoren. Meer kennis in het onderwijs zelf, ouders die sneller aan de bel trekken, maar ook komt het helaas voor dat verklaringen te makkelijk worden gegeven. Het is een gewilde verklaring als je in het voortgezet onderwijs zit. Je krijgt er extra tijd door en spelfouten worden minder zwaar beoordeeld. Hier moeten we iets slims op verzinnen, want kinderen die niet dyslectisch zijn maar wel veel baat hebben bij extra tijd, laten we die gewoon extra tijd geven.”

Werk aan de winkel zo te horen. Waar te beginnen?

Van der Leij: “Scholen zien het belang van goed lees- en spellingonderwijs wel in, maar er is zeker ruimte voor verbetering. Vooral de (vak-)didactische aanpak van de leraar kan sterker en de focus moet liggen op preventie. De zwakke leerlingen krijgen nu pas na een lange periode falen - minstens één jaar - zorg aangeboden. Wij zien dat graag anders. Vroege identificatie van dyslexie is mogelijk met alle tools die er nu voorhanden zijn.”

Raber: “Dit is zeker waar, vooral gezien de ontwikkelingen in Amerika. Er wordt vooral beoordeeld op lees-, spel- en rekenvaardigheden. Het zou mooi zijn als er ook ruimte is voor het ontwikkelen van talenten zodat deze kinderen worden gezien voor wat ze wél kunnen.”

Van der Leij: ‘Als je geletterd bent, heb je de sleutel tot succes’

Van der Leij. “Er bestaat inderdaad geen individu zonder talent. Maar het is de kunst om hier achter te komen en dit uit te werken naar een passie. Dus dit is niet direct verbonden met dyslexie. De basisschool is er juist om de basisvaardigheden te leren. Eerst de basis en dan talent ontwikkelen. Als je geletterd bent heb je de sleutel tot succes.”

Hoe zien jullie de rol van de remedial teacher?

Van der Leij: “Het Protocol leesproblemen en dyslexie schrijft voor dat scholen drie zorgniveaus organiseren. Er is waargenomen dat vaak één of meer zorgniveaus ontbreken. Scholen zien het belang van goed lees- en spellingonderwijs wel in, maar er is op dit punt ook zeker ruimte voor verbetering. Waar moeten ze dan aan werken? Vooral de (vak-)didactische aanpak van de leraar kan sterker. Zwakke leerlingen worden beter geholpen als de lessen en extra hulp meer op hun vaardigheid worden afgestemd. Ook helpt het als leraren directe feedback geven en meer doen om de leesmotivatie bij zwakke lezers te bevorderen. En hier vroegtijdig mee beginnen. Dat is het allerbelangrijkste. Preventieprogramma’s inzetten, zoals *Bouw!* Dit reduceert niet alleen het aantal dyslecten, maar voorkomt ook laaggeletterdheid. Preventie is heel belangrijk. Voor preventie maakt het niet uit wat de oorzaak is. Oefenen, oefenen, oefenen en feedback geven. Er komen steeds meer goede computerprogramma’s, maar hier moet wel iemand naast zitten. Het oefenen face-to-face neemt af en de remedial teacher moet de kennis hebben om gebruik te maken van de juiste middelen. ICT vervangt de expertise van de remedial teacher niet, maar is ondersteunend in de uitvoering.”

Raber: “De remedial teacher heeft een taak om ervoor te zorgen dat de dyslectische leerling wordt gezien. Dat het zelfinzicht krijgt en op school kan laten zien wat het wel kan en hoe de leerling zijn sterke kanten kan inzetten voor de dingen die moeilijk zijn.”